

Gensvar.

Det nye norske Verk om Tordenskiold.

Indlæg af Olav Bergersen.

I.

Svar til Excellencen, general-löitnant A. P. Tuxen.

Det var jo ikke det værste det, at plumpe op i et rosenbed. Det kunde ha været værre. Det kunde ha været en skog av kaktus.

Men nu er det altsaa slik, at roserne — for ellers var det ikke roser — har sine torner. Og det er nu engang livets stadig tilbagevendende tilskikkelse, at disse torner — skjult som de ofte er — saarer den haand som varsomt griper om de vakre blommer. Og den overraskelse som dette avstedkommer betegner den malurt som gir tilværelsen sit salt.

Jeg har revet mit skrøpelige skind paa nogen av generalens torner, og den overraskelse dette har avstedkommet tilsier mig nødvendigheten av en replik, hvor jeg ellers helst vilde ha böiet mig i ærbödighet for den autoritative dom.

Den skjulte braadd — eller for at holde os til blomstersproget: rosentorn — som skinner igjennem i generalens fremstilling, er den bitre antydning om at min kritik over danske mænd har faat en slik form fordi de var danske. Rigtignok bevilges der mig en betinget indrømmelse av ogsaa — om end uvillig — at ha gjort mig skyldig i enkelte undtagelser, men dette öiensynlig kun for at bekræfte regelen.

Ut fra mit synspunkt er selvfølgelig denne beskyldning feilagtig, og derfor like saa selvfølgelig uberettiget. Men der kan vel paa den anden side vanskelig forlanges at danske mænd skal ha en anden behandlingsmaate fordi de er danske. At maale disse med andre og mindre maal end andre vilde være en fornærmelse mot vore frænder.

Jeg skulde tro at det turde indrømmes at intet sted i dansk sjökrigshistorie — eller i dansk historie i det hele tat — findes en saadan omtale av Sehested som hos mig. Jeg tror jeg vover at si det samme angaaende min omtale av Niels Juel. Lövendal faar ogsaa en omtale som hans landsmænd har al grund til at være stolt over. Og jeg vover — tiltrods for at det vil skurre fælt i generalens örer — at si at Gabel som sjömilitær har faat en omtale, som ikke berettiger generalen til at gi sin anmeldelse den

form angaaende dette punkt som han har gjort. Her er det min første overraskelse over generalens fremstilling gjør sig gjældende, og spørgsmaalet Gabel vil derfor bli viet første del av min replik.

Generalens fremstilling gaar ganske enkelt ut paa at jeg i min sjömilitære vurdering av Gabel ikke alene har frakjendt ham strategisk blik, men endog fremstillet ham som en umilius som militær leder. La os da se paa hvad jeg i min bok sier derom.

Hvad jeg sier om Gabels udmerkede dispositioner i Östersjöen 1715 nævner jeg her kun i forbigaaende og gaar over til 1716 der jo er det saare punkt hos generalen. Her heter det (side 597): »Og hvad nu dispositionen av den dansk-norske flaaete under Carl XII's første stöt angaar, saa var den sikkert ganske rigtig. Den viser en formaalstjenlig utnyttelse av Danmarks heldige strategiske beliggenhet, og det tjener de ledende til megen ære, at de ikke lot sig forlede av den sterke nervösitet paa Sjælland til at trække Gabels flaaete ned til de danske farvand. Hammarskiöld anfører at Gabel blev liggende heroppe trods admiralitetets uttalte ønske om at han skulde seile ned, og at dette var en av de for svenskerne uheldige omstændigheter som gjorde at Akershus ikke faldt. Gabels ovenfor refererte rapporter bekræfter dette og hans syn paa forholdene tjener ham til stor hæder og gjør ham fortjent til nordmændenes taknemlighet«.

»Gabels direkte medvirken i angrebet paa Moss er av underordnet betydning. Det er ikke her hans store indsats ligger, og dette angrep hadde ført til maalet uten at Gabel direkte hadde understøttet det. Men Gabels store indsats ligger deri, at han uindskrænket behersket de norske farvand. Herigjennem muliggjorde han tilførsel av forsterkninger fra Danmark og herigjennem forhindret han ogsaa Carl XII i at ta sit beleiringsartilleri frem. Gjennem denne beherskelse kunde ogsaa tropperne landsættes hvorsomhelst, altsaa ogsaa paa fjordens østside, hvorved muligheten for en fuldstændig indringning av Carl XII aapnedes. At denne indringning ikke lykkedes for den norske hær er ikke Gabels skyld. Erobringen av Moss vilde ingen betydning ha hadt, om Gabel ikke hadde kunnet opretholde herredømmet paa sjöen«.

»Medlem av Slotsloven, Hans Nobel, skriver 10. oktober 1716 til kongen følgende, der gir et interessant billede av Gabels indflydelse paa situationen. »— saa her var da en uenigheds aand iblandt os, som regjerede alt-for-meget voris verk, indtil Hr. Viceadmiral Gabell kom med sin eskadre, som intimiterede Fienden saaledes, at han löb, da ingen fölgede hannem«.

»Men av disse kjendsgerninger fremgaar da ogsaa klart, at Gabels flaaete var av avgjørende betydning for situationens ut-

vikling. Nogen kamp fik han ikke anledning til at utkjempe, der kunde kaste gloire over hans deltagelse i begivenheterne: men hans indsats er derfor ikke mindre betydningsfuld. Han førte ikke krig uten selv at risikere noget. Ti i virkeligheten var hans stilling meget kritisk, om der fra svensk side var gaat mere energisk frem«.

Er dette billedet av en mand uten strategisk blik eller er dette skildringen av en umulius?

Dette er altsaa det første avsnitt av min replik. Jeg tilbakeviser paastanden om at jeg har uttalt mig nedsættende om danske mænd fordi de var danske. Uten hensyn til nationalitet — enten de var danske, svenske eller norske — har jeg hensynsløst fældt min kritik. Og derfor har heller ikke Gabel gaat fri, og dermed kommer vi ind paa hvad generalen kalder »Gabels aand«, det vil si hans offensive aand, et emne som jeg har git en ganske bred plads i min fremstilling, fordi det paa en saa interessant maate belyser tidens opfatning paa det maritimt-strategiske omraade. Men saa klemmer jeg heller ikke emnet ind i en enkelt episode; jeg søker at belyse hans aand ved hans opfatning av problemet set over det længst mulige tidsrum, og det er selvsagt det som maa til for at faa et rigtig og paalidelig perspektiv av manden paa dette specielle omraade. —

Förend jeg imidlertid gaar helt over til dette interessante emne, er det nödvendig at opholde sig litt ved Tordenskiolds »famöse« brev av 10./21. juni 1716. Det synes at ha bragt generalen i extase, og det synes ikke at være grænser for haan over at jeg ikke har kunnet finde dette meget interessante brev i Riksarkivet i Köbenhavn. Denne rent arkivtekniske side av saken kan jeg ikke negte mig fornöielsen av at referere her, tiltrods for at generalen tidligere er blit gjort opmerksom paa forholdet av mig.

Det ligger selvsagt i sakens natur at ingen hadde større interesse end jeg i at faa fat paa dette brev, hvis eksistens jeg kjendte til fra Lagermarks udmerkede lille skrift. — Længe för jeg drog til Köbenhavn henvendte jeg mig herfra, ikke en, men flere gange til Riksarkivet med angivelse av kilde for at faa en avskrift av brevet. Korrespondansen foregik i meget höitidelige former, gjennom den norske admiralstab, ditto utenriksdepartement og vor legation i Danmark. Jeg citerer her et par av svarene, og de er avfattet av en lærd dr., saa alt skulde synes i orden. Den 13. dech. 1923 heter det saaledes: ». . . blot har det opgivne brev fra Tordenskiold ikke været at finde. Et brev til kongen af 10./21. juni 1716 synes ikke at være tilstede her (derimot et av 12. juni) og

flere krigshistorikere, jeg har konferert med, kender det heller ikke. Jeg maa bede vedkommende give nærmere oplysning om hvor det er citert eller ligger«. Og under 14. februar 1924 heter det: »Idet herved fremsendes afskrift av brevet fra Tordenskiold av 12. juni 1716 beklager jeg at maatte meddele at den i Lagermarks afhandling citerede memorial, datert 10. juni s. a. trods al anvendt umage hidtil ikke har været mulig at efterspore. Hvor brevet laa i 1883, da afhandlingen tryktes, blandt de saakaldte »refererede sager«, findes det ikke mere, og her blev det iøvrigt allerede eftersøgt, da de andre arkivstykker angaaende Tordenskiold i 1916 fandtes frem. Men heller ikke andet sted har brevet været at finde«.

Efter dette maatte jeg i min enfoldighet tro, at brevet var bortkommet og nøie mig med Lagermarks referat. Generalens sterke arkivtekniske kritik sender jeg derfor videre til det danske riksarkiv og ditto krigshistorikere. Det er forresten ganske forunderlig dette, at generalen finder skrivelsen blandt »refererede sager«, mens arkivets folk — som det fremgaar av ovenciterte skrivelse — ikke har kunnet finde det der. Og jeg har da ogsaa gjennemgaat pakken for refererte saker.

Men det er nu denne side av saken. Det næste — og viktigere — spørsmål blir om det har nogen betydning for saken at kjende skrivelsens indhold i sin helhet eller om Lagermarks referat dækker behovet. Det som i den foreliggende forbindelse har slik stor betydning det er Tordenskiolds oplysning om at Gabel for rum tid siden har forlangt ham som leder av ekspeditionen mot den svenske flotilje og proviantskiber. Men dette kjender jo jeg til fra Lagermarks referat, og jeg kan ikke forstaa at man av min fremstilling kan utdra den slutning, at jeg ikke har været fuldt opmerksom paa forholdet. Paa side 607 f. eks. refererer jeg jo forholdet og paaviser at episoden ved Styrund har overbevist Gabel om, at prammene ogsaa under den nye situation — tidligere hadde han jo forlangt dem under en anden forutsætning — var nødvendig og endog i end høiere grad end tidligere. Hvad i alverden skal saa alt dette forfærdelige opstyr til. At det er under episoden ved Styrund Gabel har utset Tordenskiold til leder av en eventuel ekspedition, anser jeg fremdeles som overveiende sansynlig, da behovet for en saadan ekspedition her første gang gjorde sig gjældende. De svenske fartøier skulde selvsagt angripes hvorsomhelst de maatte befinde sig i skjærgaarden og ikke akkurat bare i Dynekilen, hvorfra de jo kunde forflyttes og hvor de aldeles ikke laa stille den hele tid siden 20. mai. Men la os ikke strides om bagateller. Hovedsaken er at Gabel har

forlangt ham til en saadan ekspedition, og det har jeg været fuldt opmærksom paa, og det har jeg likeledes gjort opmærksom paa.

Og hvor sier jeg at Tordenskiold var ophavsmanden til en ekspedition til Dynekilen? Efter min fremstilling er man jo ikke engang opmærksom paa at svenskerne endnu ved avseilingen var ankommet til Dynekilen — og generalen klandrer mig derfor. Men hvordan kan man saa i samme aandedræt paaføre mig en paastand som ovenstaaende? Det Tordenskiold har gjort, er overfor myndighederne i Köbenhavn allerede fra den første dag han kom dit ned, at understreke Norges overordentlig farlige stilling og fremholde nødvendigheden av hurtig at bringe hjælp. I sin skrivelse av 10. juni peker han specielt paa de svenske galleier som behersker skjærgaarden og som skal bli stagget heri, bare hans bön blir hört. Nogen ekspedition til Dynekilen er der i det hele tat ikke tale om. Om der den 20. mai laa nogen galleier i Dynekilen saa behöver de jo ikke at ligge der en maaned senere. Det er ikke Dynekilen som skal angripes, det er de svenske fartöier, hvorsomhelst de er, og det er det Tordenskiold peker paa. — Dynekilen i og for sig som strategisk maal er sjöstrategisk set et feilsyn. Det er motstanderens flatematerial som er maalet, og det er det Tordenskiold saa klart har pekt paa.

I detheletat kan jeg ikke indse at generalens kritik paa noget punkt har rokket ved min fremstilling over Tordenskiolds optræden för og under Dynekilen. Han er ikke av Gabel sendt ned for at hente fartöierne; men Gabel har tidligere bedt om at faa saadanne fartöier. Jeg har ogsaa gjort rede for at Gabel har utset Tordenskiold til at före disse angrep mot de svenske fartöier — hvor de saa maatte befinde sig. Jeg har videre gjort rede for at Tordenskiold paa det mest indtrængende fremholder nødvendigheden av at faa de svenske fartöier ruinert, og han ber om selv at faa kommandoen. Videre at hans ordre gik ut paa at avseile til farvandet ved Koster, detachere fregattene og avvente Gabels videre ordre og da det saa viste sig at de svenske fartöier atter var kommet tilbake til Dynekilen fulgte han ikke ordren — han detacherte ikke fregattene og indhentet ikke Gabels ordre — men slog til. Intet av dette er der rokket ved gjennem generalens temmelig skarpe uttryksmaate. Selvfölgelig kan det sies at være i Gabels »aand« at Tordenskiold angriper det svenske skjærgaardsmateriel, al den stund han (Gabel) jo selv hadde utset Tordenskiold til en saadan ekspedition. Men hvad jeg har protestert imot det er den paastand som fra fagmæssig hold har været fremsat om, at Gabel av Tordenskiold blev »fratat« et Dynekilen. Og den protest opretholder jeg fremdeles.

Det er i det hele tat merkelig hvorledes generalens fremstilling av mit arbeide paa flere punkter avviker fra det virkelige forhold. Se nu bare paa en saa uvæsentlig ting som dette, at jeg efter generalens fremstilling lar Vibe ligge med sin avdeling i Makö (side 625), mens der jo vitterlig staar, at de hadde ligget der »med undtagelse av et kort kryss ned til Göteborg i slutten av samme maaned«. Det er naturligvis en bagatel; men naar man samler paa buketter av trykfeil og forfærdes over at Valentin Eichstedt dör som general i stedet for som geheimraad, saa faar man da selv i alle fald være saapas nöiagtig at man ikke citerer det motsatte av hvad der staar.

Og hvor taler jeg om Dynekilen som en »norsk« seir — uttrykket er ikke mit, men tilltrods derfor sætter generalen det i gaaseöine og lar det saaledes faa skin av at være det. Det er Tordenskiold som taler om »vi Dynekilens norske drenge« og jeg har — under tvil — bygget paa det. Nu viser det sig altsaa at L'Etang var hollænder og Sivers tysker av skaansk oprindelse. Naar jeg (s. 669) ikke medtar Lemwig, saa er det ganske naturlig fordi jeg holder mig til Tordenskiolds indstilling. Men s. 673 sier jeg at grunden hertil maa være den, at han allerede i august 1716 hadde avansert til capitain, saa han »blir da næmnd«.

Men la os saa endelig komme over til hovedsaken: Gabels aand. Det er jo idetheletat Gabel som gaar som en rød traad gjennem hele generalens kritik; det blir derfor ogsaa Gabel som blir ledestjernen i min replik. Og vil man endelig ha en mandjevning mellem Tordenskiold og Gabel saa gjerne for mig.

Det grundsyn som det her er tale om har jeg — som tidligere nævnt — utviklet paa en bredere basis end den som staar til raadighet efter de sparsomme ytringer vi kjender fra Gabel i 1716. Som bekjendt utviklet der sig mellem Tordenskiold og Gabel efter angrepet paa Göteborgs havn i 1717 en skriftveksel der i fuldeste maal lar os faa indblik i de to herrers syn paa den offensive side av sjökrigsførselen og — hvad der er endnu mere interessant — deres syn paa det fundamentale i den sjömilitære strategi. Herunder kommer Gabel — i skrivelse til Tordenskiold av 8. juni — med den opsigtsvækkende paastand, at det maa betegnes som forkastelig at sacrifisere saa mange folk uten at være sikker paa en lykkelig suksess. Selv om man kunde opbrænde en snes fartöier, saa hadde dette ikke kunnet retfærdiggjøre tapet av en snes mennesker. Og saa gaar han videre og uttaler: at et skib kan man bygge paa et aar, men til en god matros tiltrænger man mindst 24 aar.

Man maa være opmerksom paa at Gabel her irettelægger sit

strategiske grundsinn, et axiom der maa forståes som almen- gyldigt, som et princip. Enhver sjömlitær som har befattet sig noget med studiet av den maritime strategi vet, at en saadan opfatning staaer stik i strid med den fundamentalsats som er ryggraden i den maritime strategi, hvorefter det er fartöismate- riellet som er det alt andet overskyggende maal — en opfatning som hos Tordenskiöld gaar som en bred, röd traad gjennom al hans krigsförsel og som stadig kommer igjen i hans mange skrivelser om denne materie.

Men hvorledes skal man nu kunne forene dette Gabels axiom med et Dynekilen? Hvorledes skal man for det förste kunne tænke sig — sjömandsmæssig set — et angrep ind i Dynekilen med sikkerhet for et lykkelig utfald? Er det noget sted hvor man maatte regne med en stor sacrifisering av personel saa maatte det være i Dynekilen. Med tropper iland vilde en seilads ut fra Dynekilen by faa en risiko for personellet som kanske intet andet sted. Dynekilen indebar forsaavidt en ganske anden risiko end Göteborg. Efter Gabels strategiske lære vilde opbrænding av en snes fartöier i Dynekilen ikke kunnet retfærdiggjøre tapet av en snes mennesker.

Her staaer man da overfor et av to: enten er Gabels standpunkt av 1717 hans virkelige standpunkt, hans syn paa de maritime spørsmaal, hans »aand« og da er den ganske uforenelig med et Dynekilen eller hans opfatning av 1717 er en fölge av angrepets uheldige utfald og da blir hans stilling aldeles uholdbar. Jeg har i min fremstilling besvart spørsmålet derhen, at Gabel i 1717 har uttalt sin virkelige overbevisning, noget som er saa meget naturligere som dette falder i traad med tidens opfatning paa dette omraade. Jeg har i min fremstilling indledningsvis gjort rede for hvorledes sjökrigsförselen i denne periode var præget av en defensiv aand, uten initiativ og offensiv paagaenhed. Tordenskiöld og Gabel var i saa henseende to vidt forskjellige naturer. Men herav fremgaar ikke at Gabel var en mand uten strategisk blik og en umulius. Jeg har git uttryk for — og jeg gjør det fremdeles — at Gabel var en sjöofficer der laa langt over det almindelige. Men av de virkelige store var han ikke — netop fordi han manglet den offensive aand.

Saa maa der sies nogen ord om miljøet, og vi kommer ikke klar av Gabel da heller. Her er det atter igjen angrep paa Danmark og danskerne. Jeg har fundet i et arbeide som det foreliggende at burde gi et alsidig billede av manden og hans omgivelser. At utelukke enkelte dele av dette billede vilde efter min mening være ganske forkastelig. Billedet viser at Tordenskiöld ingenlunde skred frem i rosenröd idyl, omgitt av beundrende kamme-

rater, besunget av digtere og til stadighet bestraalet av den kongelige sol. Jeg er blit beskyldt for at ha git et feilagtig tidsbillede, endog i en bestemt nedsættende hensigt. Jeg blir da nødt til at forsvare mig, og dette gjør jeg bedst ved at holde mig til Tordenskiolds egne ord. Om billedet derved blir skarpere end tidligere saa er det ikke min skyld.

Allerede tidlig i Tordenskiolds korrespondanse finder man uttalelser om at han föler sig omgitt av mange misundere og eftertalere. Jeg har git uttryk for, at det menneskelig set var naturligt at saa maatte det være. En saa rask karriere som hans, hvor han som ganske ung springer forbi over et halvt hundrede av sine officerskammerater kan ikke andet end avföde misundelse. Hans stadige henvisning til dette i sin ungdom kan muligens henføres til ungdommelig mangel paa avbalancerthet. Jeg skal derfor ikke opholde mig ved denne periode av hans liv, men gaa like paa forholdet da han hadde faat sig tildelt höiere kommando, da han i 1717 var blit kommanderende sjöofficer i Norge. Jeg henviser her först til hans skrivelse av 10. mai 1717, der var foranlediget ved alle de vanskeligheter som var lagt ham iveien og hvor han uttaler, at det upaatvilelig fandtes medarbeidere i dette verk, hvis öiemerke var at faa stiftet uenighet og jalousi. Skulde mot formodning kongen og admiralitetet opretholde disse bestemmelser, maatte han forlange sin dimission, da han vilde bli aldeles hindret i at utföre Hans Majestæts tjeneste, hvorved commercien vilde lide og tjenesten forövrig forsömmes, »hvad slige vanskabte gemytter heller vilde see, end efterlade deres fordönte jalousie«. Og han slutter sin lange skrivelse med at si at han dog haaber, til misunderes beskjæmmelse, at faa sit dessin utfört.

Efter angrepet paa Göteborgs havn skriver han den 4. juni til kongen og admiralitetet og fremholder at han fra Köbenhavn har hört at det er dem som hævder, at han for egen gloire i sidste aktion har risikert skiber og folk, men han hævder at han har været forberedt paa slike misunderes eftertale, skjönt de fleste av dem har det mere i munden end i handlingen. Men tiltrods for at utfaldet til overflod blev godt og til fordel, og fienden til tort og skade, saa maa han dog uforskyldt finde eftertalere »hvis forseelses plætter derved for en deel er overslatted og tilforn burde heller unde mig godt end ondt, der mig gierne vilde denigerere; Og om det gik efter deres önske, skulde jeg vel enda i stæden for naade, faa en fiskals sag paa halsen efter forrige exempel«.

I sin skrivelse til kongen av 16. juni, der er svar paa Gabels

bemærkelsesværdige skrivelse av 8. juni anfører han blandt andet: »Allernaadigste Konge! Jeg har erfaring af at være rigelig forseet med misundere, som Ed. Ko. Majs. milde naade mig har tilveiebragt, paa det min fornøielse udi løkke ikke skal være uden af fortræd og chagrin temperered«, men han er sig bevist at være godt likt av redelige gemytter og noen fattige mennesker og trafikerende ber daglig for ham, fordi han stadig — baade ved konvoyering og krydsning — stræber efter at beskytte handelen og holde sjøen ren.

Efter angrepet paa Strömstad skriver han til Wedel og beklager sig over en hel del snak og utrolige forlydender som generalen er overløpet med. I hans absence lar disse kvindeagtige sig forlede til at fare rundt med de uterligste forlydender, men naar en ærlig mand er frisk og nærværende, saa stikker de pipen i sæk som ordsproget sier.

Men saarest kommer hans stemning tilsyne da fornedrelsen staar for døren efter Strömstad. I slutten av sin lange relation ber han kongen om — hvis han skal frataes overkommandoen — da at maatte faa bli licentert fra eskadren, saasom det gaar langt over hans formue at se sine misunderes store glæde over hans nedværdigelse. Allerede for nogen tid siden har han været betænkt paa at unddra sig deres ufortjente jalousi og komme dem avveien og trøste sig med den gemene mands velsignelse i begge riker. Men langt sterkere kommer fornedrelsens smerte frem i hans følgeskrivelse til kongen av samme dag, hvor han sier: »Jeg har passered verden omkring, lidt ondt, voved liv og blod, haver daglig og timelig forfølgning, meere end mangan graahærdet, til disse mine unge aar. I mine öyne er alle mennsker, høye saa vell som lave, mine store venner. Men i fraværelse eftertragtes jeg paa 3die og 4de haand af den første sort (altsaa de høie) og meere vil jeg endnu blive, hvis min allernaadigste Konge ikke selv vil tage mig udi aller naadigste forsvar . . . . . Begierer ikke længere at leve end saa lenge jeg gaar den rette vey og ælsker sandhed, begge deele mig aarsaged, dog giøre Gud hvad ham behager. Hand giver mig kraften at bære min byrde, saa er mig vell, i hvad mig og skall hende«.

Til supplerung skal kun henvises til Hiorts skrivelse efter Tordenskiolds död hvori han anfører: »Det er bekjendt at dend sal. herre hafde mange fiender, af hvilke de fleste ikke torde purre hannem i levende live, men da hand ved døden var afgaaen maatte mand taale at høre adskilligt«.

Og naar man hertil föier den forsmædelige behandling som blev Tordenskiolds jordiske levninger tildel efter hans död saa

er maalet fuldt. Miljøet er ikke smukt. Den bitre sandhet maa fylde enhver beundrer av manden med harme. Danskerne burde være med at beklage dette triste forhold og bringe manden opreisning. Men naar der fra norsk hold gies uttryk for en slik harme, da er det straks angrep paa Danmark, da er det retouchering, da er det nedsættelse av danske slegter.

Det er forresten et ganske merkelig fænomen dette, at naar Schöller i Personalhistorisk Tidsskrift utpeker Gabel som den der har hindret jordpaakastelsen og en hæderlig behandling av Tordenskiolds lik, ja saa reagerer ikke et menneske i Danmark. Men saasnaart det samme uttales fra den anden side av Skagerak, da er det likesom ikke grænser for national krænkelse.

Det er forresten endnu et fænomen som er bemerkelsesværdig: naar der er tale om Tordenskiold og andre som nordmænd, da er der ikke forskjel paa danske og norske. Men rettes der fra norsk side kritik mot en dansk mand — eller ikke det engang, kun kritik over forholdene i det hele — da er straks grænsen der, da er det straks angrep paa Danmark. Det kan da ikke være rigtig; ialfald ikke logisk.

Naar jeg nu skal slutte, vil jeg gjerne ta op igjen det jeg begyndte med: paastanden om at motivet for min fremstilling ikke har været rent. Nu kommer kaptein Cai Schaffalitzky de Muckadell til og understreker overfor det danske publikum generalens fremstilling av dette forhold. Han gir uttryk for paastanden i følgende smukke form: »Kaptajn Bergersen har utvivlsomt tegnet Baggrunden for Tordenskiolds Liv i de mørkeste Farver, for at denne stolte Skikkelse skulde komme til sin Ret«. Og han anbefaler sit publikum at læse generalens kritik og undlate at læse min fremstilling. I sandhet et standpunkt en krigshistoriker værdig. Men i forbindelse med denne generalens — av Schaffalitzky understrekede — opfatning av mit motiv finder jeg det ogsaa nødvendig, til belysning av de smukke forudsætninger hvormed man i Danmark gaar til behandling av et arbeide som mit, at opstille til beskuelse en sætning fra generalens egen haand. Den lyder i sin enkle storhet slik: »Bogens Kapitel XIII omhandler Tordenskiolds sidste Leveaar og Död. Forf. har forsaa vidt været heldig stillet, som de Kilder, der skulde indeholde Oplysninger om Behandlingen af den döde Helt, er meget mangelfulde, saa at han har været nødsaget til at ty til Gisninger«. Jeg skal ikke indlate mig paa noget kommentar — den saa høit foraktede »populærhistoriske« form for historieskrivning bevæger sig ialfald almindeligvis i mere værdige vendinger end dem som videnskapens repræsentant her har valgt. Det jeg i denne for-

bindelse vil ha sagt, det er kun dette, at en kritiker som gaar til sit arbeide med saadanne forutsætninger om vedkommende forfatters motiver og som tillægger sine medmennesker den slags hensigter, han kan da ialfald ikke samtidig forlange at bli betraktet som en objektiv dommer. Og det er det som for mig er det bedrövelige.

Jeg skal indrömme berettigelsen av meget av det generalen fremholder. De rent arkivtekniske svakheter er antydnet allerede i forordet til min bok og jeg har aldrig egentlig været fagmand paa dette omraade. Men paa den anden side mener jeg ogsaa, at generalens kritiske gjennemgang av mit arbeide har vist at disse arkivtekniske ufuldkommenheter ikke har hat nogen avgjørende indflydelse paa arbeidets resultat. Jeg skal ogsaa gjerne ta trykfeilsdjevlen paa nakken. Jeg skal ogsaa gjerne medgi at jeg paa enkelte steder har benyttet sterkere uttryk end muligens öiemedet kræver. En forfatters uttryksmaate er en individuel historie og maa bedömmes ut fra det og selve den sproglige vending tar sig jo litt anderledes ut naar den taes ut fra sit sammenheng og holdes op foran detektivens blendlygte. Men det er jo kritikerens baade ret og plikt at behandle selv de ubetydeligste ting paa denne maate.

Men hvad jeg ikke kan indrömme det er dette, at jeg skulde ha gaat til arbeidet med urene motiver, at jeg har nedsat de danske for at kunne löfte de norske, at jeg har foretrukket gisninger for dokumentation og at jeg har villet Danmark tillivs.

For roserne bringer jeg generalen min tak — jeg gjør det av hjertet og i ærbödighet for den aldrende mester. Men jeg er ræd for at de hurtig vil visne i det mistænkeliggjørelsens kolde gufs som omgir dem.

»Honi soit qui mal y pense».

II.

Svar til kontre-admiral T. A. Topsøe-Jensen.

Det er dog virkelig sørgelig at den eneste sjöofficer som i Danmark har grepet til pennen i anledning av mit arbeide om Tordenskiold ikke har fundet et interessantere emne end nogen kjedelige skifteprotokoller til behandling. Det er da saa mange sjömandsmæssige, sjömilitære og nationale spørmaal som er behandlet i min bok, at man skulde tro at der fandtes emner nok for en frugtbringende diskussion.

Saa faar vi altsaa nöie os med de magre ben og rives det vi kan om dem.

La mig da først og fremst konstatere det triste faktum, at selv hvor det gjælder et emne som dette, saa skal det hele sees i perspektiv av et angrep paa Danmark og de danske. Jeg har gjennemlæst avsnittet specielt med henblik paa dette, men kan med min bedste vilje ikke finde en antydning til braadd mot Danmark eller danskerne. Jeg forstaar simpelthen ikke noget av det hele. Denne rent sykelige mistænksomhet paa de utroligste steder vanskeliggjør jo i aller høieste grad en diskussion av emnet. I og for sig lægger jeg ikke særlig brett paa dette for admiralens vedkommende. Indlægget er forövrig saa saglig og objektivt. Men uttryk som det nævnte vil let av svake sjæle kunde gripes og kastes ut som föde for chauvinismens hungrige hydra. Det er allerede gjort og til skade for alle parter.

Men la nu det være som det vil. La os diskutere saken uten hensyn til nationalitet. Det har jeg ialfald forsökt under min tidligere behandling av emnet.

Nei, hr. admiral, jeg kan ikke være enig i at revisionen skal være smaalig. Ingen mennesker skal være smaalig. Men det er vel bare terminologien vi er uenig om. Det forekommer mig at Maren Wessel, Tordenskiolds mor, træffer hodet paa sömnen, naar hun i sin supplik til kongen av 28. juni 1730 anförer, at det er »vitterlig at han i sit Stervbo er i alle Ting behandlet ikke som en Officier, men som en Bogholder«, — eller rettere sagt som en regnskapsförer. At andre officerer muligens er behandlet paa samme maate, det forbedrer da ikke saken. Det synes som om Tordenskiold har været sin egen regnskapsförer paa »Ormen«, og her viser regnskapet overskud. Paa de övrige fartöier har der været regnskapsförere. Jeg kan ikke komme fra at det tar sig noget merkelig ut naar revisionen antegner nogen bortkomne blokker, al den stund der i skibsjournalen staar indfört at blokkene er blit skudt bort under kamp. Det samme gjælder nogen bortskudte aarer, hvor Walter sarkastisk bemerker, at man vanskelig kan vente at man kan holde paa lommene naar aarebladene blir skudt bort. Og saaledes videre gjennom protokollene. Dette er jo bagateller, men bagateller som gir billedet en noget eiendommelig kulör.

Av ganske anden rækkevidde er den omstændighet, at Tordenskiold i 1719 hadde forlangt og faat godkjendelse av fregatregnskaperne. Det synes da noget eiendommelig at man efter hans död atter igjen tar samtlige disse regnskaper op til fornyet revision. Jeg synes ikke det er korrekt — hverken overfor Tordenskiold eller overfor boet.

Admiralens opstilling av skifterettens kjendelser er meget

interessant og bekræfter paa en gripende maate hvad jeg har sagt om de rent utrolige angrep paa boets midler. Den sak som Neuspitzer tok op like efter Tordenskiolds død var allerede paa-dømt ved prisedomstol og avgjort ved kongelig resolution. Det er ikke skifteretten som værger boet her: det er selveste høiesteret som maa til for at si det avgjørende ord i en sak som allerede er decidert, men som atter igjen blir reist saasnart den ene part er død og avskaaret fra at forsvare sine interesser. Noget lignende kan der sies om de øvrige poster ogsaa; det er — som admiralen ogsaa sier — uretmæssige angrep fra forskjellige hold som vises tilbake. Det er vel ikke noget at takke den for. »Elisabeth Galley« er betalt med fuld pris og ladningen med dens verdi i skadelidt stand. Det er vel heller ikke nogen særlig gunstbevisning. Noget lignende kan sies om skibsregnskapernes endelige decision. For det første var altsaa disse regnskaper tidligere overfor Tordenskiold godkjendt og atter igjen — efter hans død — tat op. Decisionskommiteens indstilling viser det samme billede som skifteretten: den avviser de uretmæssige angrep paa boet og gir boet — det vil si Walter — ret i hans kamp for at værge død mand overfor de utroligste paastande.

Jeg kan ikke medgi at Tordenskiold selv har indrømmet muligens at ha faat for meget av prise penger. I sin skrivelse av 4. mai 1720 erklærer han sig villig til at tilsvare vedkommende, om nogen fordring skulde være til hinder for endelig avslutning. Og saa maa det naturligvis være. Ved en forskudsindbetaling førend opgjøret er avsluttet maa man gardere sig mot enhver eventualitet. Men deri ligger selvsagt ikke nogen indrømmelse av at han muligens har faat for meget.

Jeg kommer nu til en mere alvorlig side av admiralsens kritik.

Det gjælder de »dubiøse fordringer« — betalingen for de 170 ruller seilduk og de 48 tdr. allun. Generalkommissariatet betegner altsaa disse fordringer som dubiøse og indstiller overensstemmende hermed til kongen at frafalde ethvert krav. Hos mig findes jo ogsaa en anførsel om at kongen av »særdeles Kongl. Clemence« allernaadigst eftergav disse dubiøse fordringer. Saa jeg kan ikke indse at der er noget at bebreide mig i saa henseende. Jeg forstaar imidlertid admiralen derhen, at han mener at kravene ikke skulde være dubiøse, idet han synes at gaa ut fra som givet at varene er beholdt uten at betaling er erlagt. Her er altsaa en væsensforskjel hos generalkommissariatet og kongen paa den ene side og admiralen paa den anden side. At et krav som betegnes som dubiøst blir eftergit synes mig ikke saa merkelig, og det er

ganske sikkert ikke en saa ekstraordinær foreteelse, at det skulde stille Tordenskiolds bo i en utpræget begunstiget særstilling.

Men la os se litt nærmere paa admiralens opfatning. Har den nogen sansynlighed for sig?

Jeg henviser i saa henseende til hvad jeg i min bok anfører om Tordenskiolds opfatning paa dette omraade. Av det rikholdige materiale man har i hans breve kan man forvisse sig om at han var til det ytterste paapasselig overfor sine regnskapsførere for at de skulde være nøiagtige med sine regnskaper. I sin skrivelse av 24. juli 1714 til sjöetatens generalkommissariat, hvori han paaviser absolut urigtige debetposter paa sin konto, anfører han at de höie herrer maa være persuaderet om at han ikke har anført noget uten at der findes bevisligheter derfor paa alle maater; ti hans ære er ham kjærere end at han skulde besudle sig med at gjøre sig nyttig av Hans Maj.ts tilkommende penge, og han er overordentlig varsom med alt som heter pengesaker for at han — om han paa en eller anden maate ved en hastig död skulde avgaa — ikke skal komme i samme casus som sal. Nybour. Mange flere eksempler kunde ogsaa anføres; men jeg henviser herom til min bok.

Det synes efter dette som om det fremdeles er nødvendig at verge Tordenskiold. Men jeg understreker at det ikke sker paa nationalistisk grund, det er ikke nordmanden Tordenskiold, det er mennesket Tordenskiold som i kraft av almindelige menneskerettigheter har krav paa en retfærdig behandling. Og jeg mener at kongen har truffet en retfærdig avgjørelse, naar han har betragtet saken som dubiös og decidert overensstemmende dermed.

La os saa gaa videre og se paa hvorledes tallene stiller sig efter at de dubiöse fordringer var ströket. Stervboets gjæld til kongen var da 3683 Rdl., hvilket tal findes baade hos admiralen og mig. Det er altsaa ingen uoverensstemmelse forsaavidt. Dette var i 1731 og paa dette tidspunkt var Maren Wessel, Tordenskiolds mor, allerede optraadt paa arenaen.

Den korrespondanse som foreligger fra hende — d. v. s. boet — gir et godt indblik i situationen forsaavidt behandlingen angaar. Over 10 aar var altsaa hengaat siden skiftets begyndelse, og Maren Wessel ansöker om nu endelig engang at faa en endskap paa dette vidlöftige og langvarige stervbo, hvis forsinkelse nu og alene berodde paa collegiene. Dette var i 1730. Den 20. juni 1731 opgjøres saa saldoen i kongens favör som ovenfor nævnt. Den 23. januar 1732 formindskes saldoen med de 800 Rdl. til Maren Wessel — hvorom senere. Saa gaar tiden til 28. april 1733 da arkeliregnskaperne decideres med indtægt for boet paa vel 137 Rdl.

Men endnu gaar der 7 aar — helt til 25. april 1740 — förend denne allernaadigste resolution kommer til uttryk i bokholderiet. Og oppaa der igjen 4 nye aar förend skiftet kan avsluttes — i det hele altsaa 24 aar. Og saa skal man ikke ha lov til at si, at det har gaat langsomt! Og det maa ikke sies fordi det er et angrep paa Danmark.

Det som Maren Wessel i sin supplik til kongen ansöker om, det er at prætantion maa likvideres i prætantion: altsaa at den gjenstaaende debetpost helt strykes. Ser man nu litt nærmere paa datoene, saa er ikke den formodning ganske utelukket, at det er Maren Wessels supplik som har bevæget kongen til at eftergi de dubiöse fordringer. Hans resolution gaar — hvad admiralen ikke synes at kjende til, ellers hadde han nok understreket det som en særs begunstigelse — ut paa at de resterende 3683 Rdl. kun skal indgaa i den kongelige kasse forsaavidt stervboet ikke er i saa slet forfatning at det ikke kan svare for belöpet.

Men i sine ansökninger om at det hele belöp maa strykes anfører hun altsaa at boet rettelig har prætentioner som fuldt opveier kongens. Og herunder anfører hun, at det er de »velbaarne Herrer bekendt, at ved adskillige Repartationer og Kongelige Dispensationer ere min sal. Söns Priispenge til mange 1000de Rdl. efter anden forkortede«. Her kommer vi altsaa til de famöse 10 000 Rdl. eller vel saa det og jeg skal med engang indrömme admiralen ret forsaavidt belöpets størrelse angaar. Og da dette er et av de centrale punkter i admiralens kritik, finder jeg det ogsaa helt forstaaelig at der gjøres et ikke saa ganske litet nummer ut av det.

At der her gjennom en kongelig resolution er gjort brudd paa en praksis der tidligere har været fulgt, er der derimot ingen tvil om — ellers hadde man jo ingen kongelig resolution hat behov overfor allerede foretatte repartationer. At den kongelige resolution rammet ogsaa andre officerer har vel intet med saken at gjøre. At collegiene gjorde indrömmelser paa andre omraader har heller intet med denne sak at gjøre, al den stund de ikke er foretat i hensigt at avsvække følgerne av den kgl. resolution. At man ikke behandler en lastedrager — »Elisabeth Galley« förte jo last — som orlogsmand virker ikke særlig imponerende paa mig og kongen har öiensynlig heller ikke villet bryte med almindelig fremgangsmaate paa omraadet. Et saadant brudd vilde ha været paafaldende. Det som skedde er derimot helt normalt.

Men de prætentioner som Maren Wessel støtter sig til — og hvorpaa ogsaa jeg har min opmerksomhet henvendt under behandlingen av emnet — de indskrænker sig ikke til »Elisabeth

Galley«. Det oplyses i suppliken at flere av de i Marstrand havn sænkede fartøier senere blev optat og anvendt i kongens tjeneste, uten at prisepenge herfor blev betalt. Det forekommer mig at en saadan præntion maa være ganske godt underbygget, al den stund jo — som admiralen saa overmaade sterkt understreker — prisepenger blev utbetalt for den optatte »Elisabeth Galley«.

Men vi har mange andre ting. Se nu f. eks. den »liderlige« maate, som Tordenskiold sier, hvorpaa man opgjorde prisepengene efter Dynekilen, hvor man takserte som værdiløs den ammunition som ikke passet til de norske kanoner, mens de dog passet til de erobrede svenske. Videre maa nævnes de mange penge som Tordenskiold hadde utlagt av egen kasse til lodspenge og som kunde dokumenteres gjennom journalen; men som ikke blev godkjendt da der ikke kunde skaffes personlig kvittering fra lodsene. Videre flere hundrede Rdl. som han hadde utbetalt av egen kasse til de sykes behandling. Maren Wessel fremlægger ogsaa krav paa 1000 Rdl. som hun har paa kongen fra Armfeldts indfald i det nordenfjeldske Norge, hvor militæretaten hadde lagt beslag paa træmaterialer o. l. til fortifikationerne, uten at hun fik det ringeste i erstatning for det. Det kan heller ikke lates ute av betraktning at Tordenskiold kom i et ikke saa litet ansvar ved kasserer Weybyes bedragerier. Det samme kan sies om hans ansvar paa grund av hans regnskapsfører Kleinströms uregelmæssigheter, tiltrods for at Tordenskiold i god tid hadde krævet opgjör for at fri sig fra ansvaret gjennom decourt hos manden. Og endelig kan nævnes det forholdsvis store tap som boet led ved indbrudd i offentlige kontorer. Naturligvis kan det sies at det her ikke foreligger noget juridisk krav fra boets side. Nei, det er heller ikke det som det er spørsmåal om. Maren Wessel henviser til billighet og jeg kan ikke skjønne andet end at hun maa ha sympatien for sig i sin supplik.

Admiralen nævner at enken efter admiral Raben av admiral Trojel var blit pantet skjönt hun omtrent ingenting eiet. Ja, se der har vi atter igjen et bedrövelig tidsbillede, som jeg er den første til at være med paa at beklage. Admiral Trojel var forresten norsk, saa jeg maa næsten opfatte admiralens anförsel som en »reproch«! Men paa den anden side har vi da ogsaa lyspunkter; saaledes f. eks. den ting at kongen betalte admiral Rosenpalms private gjæld. Hvorfor skal Tordenskiold akkurat sammenstilles med de daarligst behandlede?

Saa var det Maren Wessel og de 800 Rdl. Her synes jeg nok admiralen har været ikke saa ganske litet uforsigtig. Jeg sier jo likefrem — hvad admiralen merkværdig nok uttrykkelig benægter

— at kongen ved resolution av 23. januar 1732 skjænket hende en sum av 800 Rdl. »som en Douceur«. Jeg sier videre at disse penger blev hende kontant utbetalt av boets midler, hvilket admiralen selv leverer bevis for ved henvisning til at boet blev kreditert for beløpet. Dette er jo ogsaa et av de vigtigere punkter i admiralens kritik, saa der kunde være grund til for mig at gjøre et litet nummer ut av det. Jeg skal imidlertid indskrænke mig til at henvise til vedkommende passus i min bok, som admiralen altsaa maa ha overset.

Dermed er vi altsaa færdig med det magre ben — selve skiftet efter Tordenskiold. Jeg indrømmer altsaa at tallet 10 000 er for stort; men forøvrig mener jeg at ha mine ord i behold. Jeg tror paa den anden side, at admiralen i stor utstrækning har skuddt over maalet. En hel del av hvad her er sagt om kongens særdeles og allernaadigste clemence og høiesterets og skifterettens avvisning av de uretmæssige angrep som gjøres paa boet staar jo ikke i strid med mine uttalelser. Tvertimot, de falder sammen med dem. Men dette beviser jo netop at der har foreligget høist beklagelige angrep og smaaligheter.

Saa staar det kun tilbage at si nogen ord om Tordenskiolds brev til sin far av 1. august 1716. Jeg skal ogsaa her gjøre en indrømmelse, idet jeg medgir at det var en feil, en stor feil, at jeg ikke har oplyst om hvor dette brev befinder sig, og dette saa meget desto værre som jeg burde ha vist at det befinder sig i Sjøofficersforeningens eie i Köbenhavn, hvor jeg selv har set det.

Dette meget værdifulde brev er altsaa ogsaa engang kommet ned fra Norge til Danmark og sansynligvis da sammen med sjölöitnant Platous andre eiendele. Set fra mit synspunkt beklager jeg selvfølgelig dette, og vil forøvrig ha uttalt, at det er et saa værdifuldt aktivum at det rettelig hörer hjemme i et musæum og ikke i et lokale, hvor det löper en ganske anden stor risiko for at gaa op i rök og damp.
